

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію **Тан Цзіньюй**
«Шубертіанство як традиція камерно-вокального виконавства
XIX – першої половини XX століть:
історико-стильовий підхід»
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво

Дисертаційне дослідження Тан Цзіньюй «Шубертіанство як традиція камерно-вокального виконавства XIX – першої половини XX століть: історико-стильовий підхід» присвячене комплексному осмисленню шубертіанства як особливого культурно-естетичного, композиторського та виконавського феномена, який сформувався на основі творчості Франца Шуберта й набув подальшого розвитку в камерно-вокальному мистецтві різних національних шкіл.

Тема дисертації відповідає актуальним напрямам сучасного музикознавства, зокрема історії та теорії музичного виконавства, інтерпретології, компаративного музикознавства, дослідження камерно-вокальних жанрів і проблем культурної пам'яті. Особливо важливим є прагнення авторки розглянути шубертіанство не лише як сукупність стилістичних ознак, пов'язаних із творчістю Ф. Шуберта, а як цілісну художню традицію, що поєднує композиторську поетику, виконавське мислення, інтонаційно-семантичні моделі, психологію художнього образу та особливий тип камерної комунікації.

Актуальність обраної теми зумовлена передусім недостатньою теоретичною розробленістю поняття «шубертіанство» в сучасному музикознавстві. Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених творчості Франца Шуберта, жанру Lied, романтичній камерно-вокальній музиці та виконавській інтерпретації вокальних циклів, шубертіанство тривалий час не отримувало цілісного системного визначення.

У дисертації (на стр. 22) слушно підкреслено, що це поняття поступово сформувалося як означення рецепції, інтерпретації та культурного впливу

творчості Ф. Шуберта, проте його генеза, змістові межі та функції в композиторській і виконавській творчості залишаються дискусійними. Саме тому запропоноване авторкою трактування шубертіанства як культурного коду камерно-вокальної традиції є своєчасним і науково перспективним.

Доцільність дослідження зумовлена також потребою переосмислення історичної місії Ф. Шуберта як фундатора особливого типу камерно-вокального мислення. Творчість композитора розглядається в дисертації не лише як визначне явище музичного романтизму, а як джерело художніх принципів, що вплинули на подальший розвиток європейської та світової камерно-вокальної культури. До таких принципів належать психологізація музичного висловлювання, камерна інтимність, увага до поетичного слова, суб'єктивована інтонаційність, лірична драматургія, внутрішня зосередженість і особливий тип взаємодії вокальної та фортепіанної партій.

Вагомим чинником актуальності є вихід дослідження за межі однієї національної традиції. Авторка простежує прояви шубертіанства не лише у творчості німецьких романтиків, але й в українській та китайській камерно-вокальній музиці. Такий підхід дає змогу виявити універсальність шубертіанської традиції та водночас показати особливості її трансформації відповідно до національної поетики, мови, інтонаційного мислення, філософських уявлень і виконавських практик.

Об'єктом дослідження визначено камерно-вокальну лірику в системі композиторської творчості XIX–XX століть, а предметом – шубертіанство як традицію композиторської та виконавської творчості.

Мета роботи полягає в обґрунтуванні шубертіанства як феномена композиторської та виконавської творчості XIX–XX століть. Вона послідовно реалізується у відповідних завданнях, які передбачають узагальнення наукових підходів до визначення шубертіанства, характеристику салонності як мистецько-комунікативного явища, формулювання засад шубертіанства як виконавського феномена, аналіз камерно-вокальної творчості Р. Шумана та Й. Брамса, а також виявлення

трансформацій шубертіанської традиції у творчості українських і китайських композиторів.

Методологічну основу роботи становить комплекс взаємопов'язаних підходів: історичного, жанрового, стильового, культурологічного, інтерпретологічного, психологічного та гендерно-інтерпретативного. Їх поєднання відповідає багатовимірному характеру предмета дослідження та дозволяє розглядати шубертіанство одночасно як історичне, стильове, культурне, семантичне й виконавське явище.

Матеріал дослідження вирізняється широким національно-стильовим охопленням і включає значний корпус музичних творів та виконавських інтерпретацій, що дало змогу простежити збереження, трансформацію й національну адаптацію шубертіанської традиції.

Наукова новизна дисертації полягає насамперед у цілісному концептуальному осмисленні шубертіанства як надстильового феномена культурної пам'яті та культурного коду європейської музичної традиції.

Авторкою вперше обґрунтовано значення шубертіанства не лише як сукупності стильових ознак творчості Ф. Шуберта, а як системи художніх смислів, інтонаційних моделей і ціннісних орієнтирів, що визначають розвиток камерно-вокальної музики XIX–XXI століть.

Уперше феномен шубертіанства представлено як модель композиторсько-виконавської творчості XIX – першої половини XX століття, прояви якої виявляються у творчості німецьких, українських і китайських композиторів. Простежено трансформації шубертіанства в різних національних композиторських контекстах і виконавських практиках, а також виявлено його роль як універсальної традиції музично-поетичного мислення у творчості співаків XX століття.

Важливим результатом є запропоноване авторське визначення шубертіанства в європейській музичній культурі як стійкої художньої традиції, що походить від музичного стилю Ф. Шуберта та втілює особливий світ «психології душі» (стр. 5 дисертації). Його визначальними ознаками

названо інтонаційну ширість, камерну інтимність, специфічну мелодичну стилістику, внутрішню зосередженість, психологізацію та ліричний тип драматургії.

Заслуговує на схвалення розгляд шубертіанства як динамічної системи, що не обмежується прямим наслідуванням стилю Ф. Шуберта, а здатна трансформуватися відповідно до національного культурного контексту, історичної епохи, естетичних потреб та умов музичної комунікації.

Окремим аспектом наукової новизни є використання гендерно-інтерпретативного аналізу для вивчення камерно-вокальної творчості Ф. Шуберта. У дисертації гендер розглядається не як формальна характеристика виконавця, а як інтонаційно-семантична якість, що реалізується через тембр, артикуляцію, виконавську манеру, драматургічну концепцію та характер персоніфікації ліричного героя.

Структура дисертації є логічною та відповідає меті й завданням дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів із підрозділами та пунктами, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У першому розділі «Шубертіанство в музичній культурі XIX–XX ст. як культурний код європейської камерної традиції» розглянуто теоретичні, історико-культурні та виконавські засади досліджуваного феномена.

Тан Цзіньюй аналізує походження та функціонування поняття «шубертіанство» в музикознавстві, обґрунтовує його розуміння як культурного коду, що забезпечує збереження й трансляцію певних моделей художнього мислення. Важливе місце посідає розгляд салонності як особливої філософії життя, творчості та камерної комунікації XIX століття. Салон постає не лише як соціокультурний простір, а як середовище формування специфічної виконавської манери, заснованої на інтимності, безпосередності спілкування, психологічній деталізації та особливій взаємодії виконавця зі слухачем.

У підрозділі, присвяченому вокальній творчості Ф. Шуберта, здійснено гендерно-інтерпретативний аналіз низки пісень і вокальних циклів. На

матеріалі творів «Ти – спокій», «Лісовий цар», «Ave Maria», «Гретхен за прядкою», «Серенада», «Ніч і мрії», а також вокальних циклів «Прекрасна мірошничка», «Зимова подорож» і «Лебедина пісня» розкрито різні форми музичного втілення суб'єктивності. Переконливим є висновок про те, що вокальний голос у творах Ф. Шуберта є не лише носієм мелодії, але й інструментом психологічного, поетичного, гендерного та екзистенційного самовираження. Сучасна виконавська практика, як слушно зазначає авторка, поступово руйнує жорстке розмежування між умовно «чоловічими» та «жіночими» типами інтерпретації, перетворюючи гендер на сферу художнього вибору, тембрової стратегії та концептуального прочитання музичного тексту.

Особлива увага приділена виконавській діяльності Дітріха Фішера-Діскау, чий інтерпретації шубертівських циклів значною мірою сформували сучасну традицію виконання Lied. Аналізуються також виконавські версії Рене Флемінг, Джойс ДіДонато, Діани Дамрау, Джессі Норман, Барбари Бонні, Елізабет Шварцкопф, Фріца Вундерліха, Бенджаміна Аппля та інших співаків.

Другий розділ «Композиторсько-виконавські виміри традиції шубертіанства у камерно-вокальній творчості Р. Шумана та Й. Брамса» присвячено німецькій лінії розвитку шубертіанської традиції.

У творчості Р. Шумана авторка виявляє продовження шубертівської уваги до внутрішнього світу особистості, поетичного слова та психологічної деталізації. Водночас переконливо окреслено відмінності шуманівського підходу: посилення декламаційності, більшу суб'єктивність висловлювання, автобіографічність, драматичну напруженість, іронічність і схильність до фіксації мінливих психологічних станів.

На матеріалі циклів «Мірти», «Любов поета», «Любов і життя жінки», «Сім пісень на вірші Єлизавети Кульман» розглянуто різні типи ліричного героя, способи взаємодії музичного й поетичного текстів, а також виконавські стратегії втілення чоловічої та жіночої суб'єктивності.

Аналіз вокальної творчості Й. Брамса демонструє подальшу трансформацію шубертіанства у напрямі філософського узагальнення, внутрішньої стриманості та поглиблення рефлексивного начала. Особливу увагу приділено циклу «Magelone-Lieder», у якому камерно-вокальна форма розширюється до масштабної монодрами, що поєднує епічний наратив, психологічну рефлексію та драматургічну цілісність.

Важливим результатом другого розділу є висновок про те, що Р. Шуман і Й. Брамс не просто наслідують шубертівські стилістичні принципи, а творчо переосмислюють їх відповідно до власної художньої системи. У творчості Р. Шумана шубертіанство набуває більш суб'єктивованого, драматичного та автобіографічного характеру, тоді як у Й. Брамса воно пов'язується з філософізацією особистого переживання і посиленням ролі фортепіанної партії.

У третьому розділі «Іншонаціональні виміри шубертіанства» розглянуто українську та китайську моделі трансформації шубертіанської традиції.

У підрозділі, присвяченому українському солоспіву, проаналізовано творчість Миколи Лисенка, Якова Степового, Кирила Стеценка, Станіслава Людкевича та Василя Барвінського. Авторка доводить, що в українській музичній культурі шубертіанство формується як національна модель камерно-вокального монологу, в якій європейські принципи Lied поєднуються з українською поезією, народнопісенною інтонаційністю, історичною пам'яттю та духовним досвідом народу.

У творчості М. Лисенка закладаються основи національної моделі камерно-вокального шубертіанства. У Я. Степового посилюється камерність і психологія ліричної рефлексії. К. Стеценко розвиває духовно-психологічний напрям, С. Людкевич підносить камерно-вокальний монолог до рівня філософського узагальнення, а В. Барвінський синтезує психологізм з імпресіоністичною образністю.

Авторкою справедливо зазначено, що українська модель розширює змістові можливості камерно-вокального монологу. Поряд з інтимною лірикою в ній формуються громадянсько-філософський, духовно-психологічний, символіко-філософський, лірико-драматичний та споглядально-гармонійний типи художнього висловлювання.

Не менш значущим є підрозділ, присвячений китайській художній пісні 1930–1940-х років. На матеріалі творчості Сяо Юмея, Чжао Юаньреня, Цінчжу, Хуан Цзи, Лю Сюеаня, Хе Лютіна, Чень Тяньхе, Цзян Дінсяня та Хуан Юнсі дослідниця розкриває самобутній шлях засвоєння і трансформації європейської Lied.

У китайській художній пісні шубертівські принципи переосмислюються через особливості китайської мови, пентатонічної інтонаційності, традиційної символіки природи, філософії часу, історичної пам'яті та гармонії людини зі світом. Тан Цзіньюй виокремлює філософсько-споглядальний, лірико-психологічний, психологічно-філософський, національно-патріотичний, драматичний, пейзажно-філософський та елегійно-меморіальний типи китайського камерно-вокального монологу.

Зіставлення європейської, української та китайської моделей дозволило зробити обґрунтований висновок про спільну художню основу шубертівства – спрямованість камерно-вокального жанру на розкриття внутрішнього світу особистості. Водночас у кожній культурі ця основа набуває специфічного змістового наповнення.

Теоретичне значення дослідження визначається розширенням поняттєвого апарату сучасного музикознавства та поглибленням уявлень про шубертівство, камерно-вокальну традицію й виконавську інтерпретацію. Запропонована концепція відкриває перспективи подальших досліджень творчості композиторів різних національних шкіл.

Практичне значення роботи пов'язане з можливістю застосування її результатів у навчальній, виконавській та педагогічній діяльності, зокрема під час формування камерно-вокального репертуару.

Основні положення роботи були представлені на міжнародних і всеукраїнських науково-творчих конференціях. Основні результати дослідження відображено у трьох одноосібних публікаціях у спеціалізованих наукових виданнях категорії «Б», затверджених Міністерством освіти і науки України.

Зміст публікацій відповідає основним положенням дисертації, висвітлює проблематику шубертіанства як культурного коду, салонності як естетичного та комунікативного явища, а також гендерно-інтерпретативного аналізу пісень Ф. Шуберта.

Висновки дисертації відповідають поставленій меті й завданням, узагальнюють результати всіх розділів і демонструють цілісність авторської концепції.

У роботі шубертіанство визначено як багаторівневий культурний феномен, що охоплює інтонаційний, жанровий, виконавський і світоглядний виміри та функціонує як механізм збереження і трансляції європейської культурної пам'яті. Воно також осмислюється як динамічна художня система композиторства та виконавства, здатна змінюватися відповідно до соціокультурних потреб, національного контексту та комунікативних умов.

Доведено, що шубертіанська традиція виходить за межі прямого історичного впливу творчості Ф. Шуберта та набуває значення художньої парадигми, яка визначає характер музично-поетичного мислення, психологію образу, тип камерної комунікації та принципи виконавської інтерпретації.

Переконливим є висновок про те, що в європейській, українській та китайській камерно-вокальній музиці шубертіанство виявляється як спільна спрямованість до пізнання внутрішнього світу людини, але реалізується через різні національні системи образів, інтонацій і культурних смислів.

Високо оцінюючи науковий рівень дисертаційного дослідження Тан Цзіньюй, вважаємо за доцільне висловити одне зауваження та поставити запитання, що мають дискусійний характер і жодним чином не зменшують наукової цінності виконаної роботи.

Одним із вагомих результатів дослідження є окреслення комплексу ознак шубертіанської традиції. Разом із тим ці характеристики подані переважно в аналітичному викладі, тоді як їх узагальнення у вигляді цілісної типологічної моделі зробило б авторську концепцію більш структурованою та придатною для застосування в подальших музикознавчих дослідженнях.

У зв'язку з цим постає запитання: які критерії Ви вважаєте визначальними для віднесення творчості композитора або окремого камерно-вокального твору до шубертіанської традиції, а які – допоміжними?

Висловлене зауваження та поставлене запитання мають дискусійний характер і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, а лише підкреслюють актуальність, складність і перспективність досліджуваної проблематики.

Дисертаційне дослідження Тан Цзіньюй «Шубертіанство як традиція камерно-вокального виконавства XIX – першої половини XX століть: історико-стильовий підхід» є завершеною, самостійною та концептуально цілісною кваліфікаційною науковою працею.

Авторкою здійснено комплексне дослідження шубертіанства як культурно-естетичного, композиторського та виконавського феномена, запропоновано його авторське визначення, розкрито значення як культурного коду європейської камерно-вокальної традиції, простежено трансформації у творчості німецьких, українських і китайських композиторів, а також проаналізовано значний масив виконавських інтерпретацій.

Основні наукові положення, результати та висновки є достатньо обґрунтованими, логічними та підтвердженими аналізом нотних текстів, наукових джерел і аудіозаписів. Структура роботи відповідає її меті й завданням, а публікації авторки відображають основні результати проведеного дослідження.

Дисертація має наукову новизну, теоретичне та практичне значення, відповідає спеціальності 025 «Музичне мистецтво» та встановленим вимогам до кваліфікаційних наукових праць на здобуття ступеня доктора філософії.

На підставі викладеного вважаємо, що дисертація **«Шубертіанство як традиція камерно-вокального виконавства ХІХ – першої половини ХХ століть: історико-стильовий підхід»** відповідає вимогам, що висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії, а її авторка, **Тан Цзіньюй**, заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 «Музичне мистецтво» галузі знань 02 «Культура і мистецтво».

Кандидат мистецтвознавства, доцент, доцент
кафедри хорового диригування та академічного співу
Харківської державної академії культури

Гіголаєва-Юрченко В. О.